

24. Yksityisyyden suoja

Julkisuuslaissa määritetään erikseen salassa pidettäväksi erää henkilökohtaisiin oloihin liittyvät asiakirjat ja tiedot. Suojan piiriin kuuluvat henkilöiden elintavat, poliittinen tai uskonnollinen vakaumus, yksityiselämässä esitetyt mielipiteet, yhdistystoiminta, harrastukset ja perhe-elämä. Vastaavasti suojan ulkopuolella jää erimuotoinen roolisdonnainen toiminta esimerkiksi julkisessa tehtävässä, poliittisessa luottamustehtävässä tai yhdistyksen toimihenkilönä. Salassapidon tarvetta korostaa se, että viranomaisille kertyy varsin paljon tämäntapaisia tietoja mm. etuuksien käsittelyn, tukipalvelujen myöntämisen ja saatujen selvitysten yhteydessä.

Yksityisyydensuojan tavoitteena on estää julkisuusperiaatteen käyttö vahingoittamistarkoituksessa. Ongelmallisia henkilötietoja sisältävät erityisesti viranomaisten rikos- ja esitutkintaan liittyvät asiakirjat. Ongelmia voi aiheuttaa perätön kantelu tai rikosilmoitus, tieto esitutkinnasta tai kantelu yleisille laillisuusvalvontaviranomaisille. Sääntelyn suoja voi olla tarpeen kantelun kohteen ja rikoksesta epäillyn lisäksi muillekin asiaan osallisille.

Rikoksen selvittämisessä julkisuuden ulkopuolelle jäävät pääsääntöisesti rikosasian käsittelyn yhteydessä paljastuvat arkaluonteiset yksityiselämän tiedot. Tietojen kohteena voi olla epäilty, syytetty, tuomittu, todistajana kuultu tai uhri. Tuomitun kohdalla pyritään turvaamaan hänen mahdollisuutensa sopeutua takaisin yhteiskuntaan.

Syytetyn oikeuspsykiatriseen mielentilatutkimukseen liittyviä tietoja voidaan salata myös tutkittavan läheisistä. Rikoksentehtäjän henkilötutkinnan kohdalla salattavat tiedot voivat liittyä sosiaaliseen tilanteeseen, perheoloihin, koulutukseen tai terveydentilaan. Yhdyskuntapalvelun soveltuvuusselvityksessä vastaavia tietoja voivat olla toimeentuloa, päihteiden käyttöä, työkokemusta tai asevelvollisuutta koskevat tiedot. Tiedoilla ei saa olla liitännäistä julkiseksi tulevaan oikeudenkäynnin materiaaliin, ellei jokin painava yleinen etu tätä edellytä.

Uhrin koskevien tietojen salaamisella pyritään turvaamaan hänen oikeuksiaan, muistoaan tai läheisten tunteita. Salassapidon merkitys korostuu erityisesti väkivalta- ja seksuaalirikostapauksissa. Esitutkinta-asiakirjojen arkaluonteiset tiedot jäävät salaisiksi myös tutkinnan päätyttyä, ellei oikeus päädy julkisuuden kannalle jonkin painavan yleisen edun pohjalta. Erityisellä omaisten suojalla pyritään suojelemaan kuolleen muistoa ja onnettomuuden tai rikoksen uhrin omia. Tietoja (esimerkiksi uhrin kuvia) voidaan kuitenkin antaa, jos se on tarpeen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi. Usein kysymys on pelkästään julkisuuden myöhentämisestä, ei tiedon pysyvistä rajoittamisesta.

Salassapidon suhteen viranomaisella on kuitenkin mahdollisuus ottaa tapauskohtaisesti huomioon asian erityispiirteet. Tietojen julkistamista saattavat puoltaa erityisen painavat syyt, esimerkiksi henkilötietojen luovuttaminen etsintäkuulutuksen jälkeen. Kyse voi olla myös merkittävästä julkisen vallan käytöstä.

Tiedot voivat sisältyä viranomaisten ylläpitämiin rekistereihin tai olla luonteeltaan valokuvia tai muita henkilötuntemerkkitietoja. Identiteettitietojen suojalla pyritään ehkäisemään henkilöllisyysasiakirjojen väärentämistä ja valokuvien, henkilötuntemerkkitiedot tai muiden erityisten tunnistetietojen väärienkäyttöä. Tiedot voivat sisältyä passi-, henkilökortti-, vartija- järjestysvalvojarekistereihin. Erityinen tunniste voi olla sähköisen allekirjoituksen avain tai passin numero. Salassapito ei koske henkilötunnusta, joka on henkilön yleinen tunnistetieto ja pääosin julkinen tieto.

Salattavaan aineistoon kuuluvat myös hallintoviranomaisen rikosasiakirjat ja -rekisterit. Salassapidon kohteina ovat asiakirjatiedot tuomitusta, vangitusta tai muutoin vapautensa menettäneestä henkilöstä, kuten tutkintavangeista tai ulkomaalaislain pohjalta säilöön otetuista. Tiedonsaannille on erityisvaatimuksena se, ettei se aiheuta asianomaiselle vaaraa tai tiedonsaannille on perusteltu syy esimerkiksi vankeinhoidon tai kriminaalihuollon kannalta. Tietoja on mahdollista luovuttaa toisille viranomaisille niiden tehtävien suorittamiseksi. Tieto korvausten maksamisesta syyttömästi vangitulle tai tuomitulle ei kuitenkaan aiheuttane vaaraa asianomaiselle.

Hätäkeskuksen hälytystiedotteet. Toimittajille ei saisi luovuttaa automaattisesti (www.112info.fi -palvelun) hälytystiedotteiden mukana kansalaisten tarkkoja osoite- tai henkilötietoja, jotta yksityisyydensuojaa ei rikottaisi. Kansalaisten tietoja olisi käsiteltävä asiaan kuuluvalla luottamuksella koska he mieltävät hälytyspalvelut usein hoitoketjun ensimmäiseksi lenkiksi. (EOA 3185/2005)

Henkilötunnus. Maistraatilla oli oikeus kieltäytyä luovuttamasta tietoa toisen henkilön henkilötunnuksesta virkarikossyytteen nostamista varten. Henkilötunnusta ei saa luovuttaa ilman henkilön omaa suostumusta, mikäli muu yksilöintitieto tai useat yksilöintitiedot yhdessä riittävät tunnistamisessa. Tapauksessa luovuttaminen ei ollut tarpeellista, kun haastehakemusta käsittelevällä viranomaisella oli mahdollisuus käyttää yksilöinnin varmistamisessa väestötietojärjestelmää. (Helsingin HAO 07/1779/2 /11.12.2007)

Sähköpostiosoite. Sähköpostiosoite on henkilötieto, jonka julkaiseminen edellyttää luvan saamista. Mikäli esimerkiksi yhdistys haluaa julkaista jäsentensä sähköpostiosoitteita jäsenlehdessä, yhdistyksen kotisivuilla tai sähköpostiosoitteistana, asiasta on saatava suostumus ja sähköpostin käyttäjiä on lisäksi informoitava. Tällainen henkilötieto on myös käyttötarkoituksidonnainen: yhdistystoimintaa varten kerättyä henkilötietoa saa käyttää vain yhdistystoiminnassa. (TSV 1218/45/2000)

Vaalikyselyn nimi- ja osoitetiedot. Väestörekisterikeskuksella ei ollut perusteita evätä henkilöiden nimi- ja osoitetietoja koskevaa tietopyyntöä eduskuntavaalien vaalipäivänä puhelimitse toteuttavaa *exit poll* -kyselyä varten. Toimitus oli pyytänyt väestötietojärjestelmästä 10000 matkapuhelinnumeron omistajatietoja, jotka Väestörekisterikeskus oli evännyt kotirauhaa ja yksityisyyden suojaa rikkovana. Kieltäytymistä oli lisäksi perusteltu vaalilain ja Euroopan komission vaalien toimittamista koskevien sääntöjen vastaisena, koska tietojen luovuttaminen oli saattanut vaikuttaa vaalitulokseen. Hallinto-oikeuden mukaan vaalilaki koskee kuitenkin vain äänestyspaikkaa ja sen välitöntä läheisyyttä eivätkä Euroopan komission säännöt estä tietojen luovuttamista. Tekstiviestin muotoinen tiedustelu ei olisi loukannut kotirauhaa tai yksityisyyttä, ja lisäksi viesteihin vastaaminen olisi ollut vapaaehtoista. Suomessa vaaliennusteiden ja muiden vastaavien galluppien julkaiseminen ei ole kiellettyä. (Helsingin HAO 07/0655/2 /26.11.2007)

Vaalien tulospalvelu. Pienten äänestysalueiden äänestäjien käyttäytymisestä kertova tieto vaalien tulospalvelussa saattoi heikentää vaalisalaisuutta, kun tuli mahdolliseksi saada selville, ketä ehdokasta yksittäinen henkilö ei ollut äänestänyt. Oikeusasiamiehen mielestä asiasta tulisi säätää lailla yksityisyyden suojan vuoksi. **(OKA 1222/1/04 /7.2.2005)**

Viranhaltijan yksityisyydensuoja. Lääninhallitus oli luovuttanut toimittajalle kopion rehtorin toimintaa koskevasta kantelukirjelmästä, mutta kantelun kohteena olleen mielestä kirjelmän luovuttaminen aiheutti hänelle henkilökohtaista vahinkoa. Hallinto-oikeuden mukaan kyse oli rehtorin toiminnasta julkisen viran hoitamisessa, kun tämä oli opetussuunnitelman muutosta koskevassa asiassa. Kantelukirjelmä ei sisältänyt rehtorin tai kenenkään muunkaan yksityisyydensuojaan kuuluvia tietoja. (Turun HAO 00999/09/1203 /21.1.2010)

Viranhaltijan yksityiselämä. Viraston pääjohtajan nimitykseen liittyvää selvitystä tämän käyttäytymisestä viraston tiloissa vietetyissä pikkujouluissa ei voitu salata sillä perusteella, että selvitys sisälsi tietoja pääjohtajan henkilökohtaisista oloista. Tilaisuus ei myöskään kuulunut pääjohtajan pääliiketoimintansa vuoksi hänen yksityiselämäänsä. Viranomaisen oli evännyt tiedonsaannin sillä perusteella, että pikkujoulujuhla oli työyhteisön vapaa-ajan tilaisuus, jonka aikana esitetyissä mielipiteissä, muussa kommunikaatiossa tai osanottajien käyttäytymisessä ei ollut kyse julkisen vallan käytöstä. **(KHO 3496/31.12.2002)**

Viranhaltijan kirjallinen varoitus. Kunnallisen lastensuojelulaitoksen johtajan saama kirjallinen varoitus ei ollut kuntalain mukaan salassa pidettävä henkilötieto. Salassa pidettävä on nimikirjalain mukaan vain tieto henkilölle tuomitusta rangaistuksesta. Vaikka kirjallista varoitusta koskeva tieto olikin sinällään julkinen, henkilöstöasioista tietoja annettaessa olisi kuitenkin otettava huomioon myös perusoikeutena turvattua yksityiselämän suojaa koskevat säännökset. **(EOA 828/4/00)**

Kantelun kohteiden yksityisyys. Oikeusturvakeskuksella ei ollut perusteita kieltäytyä luovuttamasta kansanedustajalle hänen pyytämäänsä asiakirjaa, joka sisälsi työryhmän asiantuntijalausannon oikeuskanslerivirastossa käsiteltävänä olleesta kanteluasiasta. Salaamista ei voitu perustella osallisille aiheutuvalla vahingolla. Koska kyseessä ei ollut asiakirja, jonka olisi voitu katsoa olevan ehdottomasti salassa pidettävä kanteluasian ratkaisemiseen saakka, viranomaisen olisi pitänyt arvioida asiakirjakohtaisesti tiedon antamisesta aiheutuva haitta säännöksessä suojatuille eduille. Kantelun kohteena olleet henkilöt kuuluivat Helsingin yliopistollisen keskussairaalan ylimpään luottamus- ja virkamiesjohtoon, ja tällaiseen asemaan kuului sietää tietynasteista julkista arvostelua. Julkisuuslain esitöissä mainitulla ilmaisulla "vahingon aiheuttamisesta ilman painavaa syytä" viitataan paitsi kantelun ilmeiseen perusteettomuuteen, myös tarpeeseen käsitellä yhteiskunnallisesti merkittäviä kysymyksiä. Kyseistä tapausta oli pidettävä yhteiskunnallisesti merkittävänä kysymyksenä, koska kanteluun liittyvissä asioista käytiin tapahtuma-aikana laajaa keskustelua. Koska eduskunnan tehtäviin kuuluu myös julkisen hallinnon valvonta, kansanedustajan asema oikeutti tulkitsemaan hänen tiedonsaantioikeuttaan tavanomaista laajemmin. **(EOA 1699/4/00)**

Tuomareiden järjestöjäsenyys. Yksittäisen tuomarin kuuluminen vapaamuurarien järjestöön on julkinen tieto. Tuomarin virassa toimivan tai virkaa hakevan on ilmoitettava kuulumisensa aatteelliseen järjestöön tai muuhun aatteellisesti sitovaan toimintaan. **(EOA 2709/2000)**

Kuntien verkkotiedottaminen. Kunnat eivät saisi julkaista verkkosivuillaan ihmisten yksityisyydensuojaan kuuluvia tietoja määräämättömiä aikoja. Tällaisia tietoja ovat esimerkiksi viranhaltijoiden terveystiedot ja tiedot siirtymisestä työkyvyttömyyseläkkeelle tai äitiysvapaalle. Verkkosivuilla on lisäksi julkaistu nimillä mainiten oppilaiden koulupaikkapäätöksiä niin, että pöytäkirjat ovat sisältäneet tietoja myös hakijoiden olosuhteista. **(EOA 441/2005)**

Pöytäkirjan liitetiedot. Viranomaiset eivät saisi julkaista asiakirjojensa liitteinä yksityisyyden suojaan kuuluvia tietoja. Tämän tapaisissa tilanteissa yksityisyyden suojaa koskeva perusoikeus on painavampi kuin hallinnon julkisuusperiaatetta turvaava perusoikeus. **(EOA 1835/1999)**

Viranomaisen verkkodiaari. Asianhallintajärjestelmään kuuluva diaari on henkilötietolain tarkoittama henkilörekisteri, siltä osin kuin se sisältää luonnollisia henkilöitä koskevia tietoja. Viranomaisen henkilörekisteriin kuuluvien henkilötietojen vieminen verkkoon voi olla mahdollista asianosaisen yksiselitteisen suostumuksen lisäksi myös asiaa koskevan minimisäännöksen perusteella. Julkisuuslain yleinen tiedottamisvelvoite ei tällaiseen luovuttamiseen kuitenkaan oikeuta. Tiedottamisvelvollisuuden toteutumisen kannalta riittää, että julkisia tietoja sisältävät asiakirjat ovat nähtävillä ja kopiot saatavilla pyydettyäessä. **(TSV 2235/49/2007)**

Vihkimispäivämäärä. Viranomaisen olisi pitänyt kertoa tiedonpyytäjälle kysytyn henkilön vihkimispäivämäärä. Tietopyynnön kohteena ollut maistraatti ei ollut tuonut esille kielteistä kantaansa perustelevia seikkoja ja tieto oli ollut sinänsä tarpeellinen ilmoitettuun käyttötarkoitukseen eli toimittajan haastatteluaan varten tarvitsemaansa täsmennykseen. Maistraatti oli kieltäytynyt tiedon kertomisesta, koska se oli epäillyt tiedon luovuttamisen loukkaavan henkilön yksityisyyden suojaa. **(Helsingin HAO 07/1090/2 /21.8.2007)**

Parisuhteen rekisteröinti. Tietoa siitä, onko yksittäinen parisuhde ylipäätään rekisteröity, ei ollut salassa pidettävä. Parisuhteen rekisteröimistä voidaan pitää osoituksena keskinäisestä yhteenkuuluvuudesta avioliiton tavoin. Tapauksessa tietoja pyydettiin julkisuuden henkilön mahdollisesta rekisteröidystä parisuhteesta. Pyyntöön tehnyt toimittaja oli ilmoittanut tarvitsevansa tietoa työssään. **(Helsingin HAO 00046/08/1203)**

Poliisin kuvamateriaali. Poliisin etsintäoperaatioihin liittyvien kuvien julkisuus on tulkinnanvaraista. Kuvien luovuttamisessa ei välttämättä ole kysymys suoranaisesta virkarikkeestä, mutta tällaisen kuvamateriaalin luovuttamisesta olisi käytävä ennakoon keskusteluja esimiestasolla. Tapauksessa poliisi oli luovuttanut lehdelle joitakin valokuvia etsiessään dementoituneita ihmisiä. Kyseiset henkilöt oli löydetty huomattavan kurjista olosuhteista. Kuvat luovuttanut viranhaltija oli ilmoittanut tarkoituksensa yleisen keskustelun herättämisen. **(EOA 1049/1998)**

